

JURAJ DAMŠIĆ I NJEGOV "NAUK KERŠĆANSKI" (1744)

Alojz Jembrih

Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov, Željezno/Eisenstadt 1994;
KRATKA / SPRAVA NAUKA / KERSCHIANZKOOGA / Od / Veliko
Miloztiunoga, / y Veliko Poztovanoga / GOSPODINA, GOSPODINA /
ADOLPHA / Jurzkoga / BISKUPPA, & c. / Na horvaczko Stomachena, /
j na Stampanie dana / Od / GEORGYA DAMSHICZA / Plebana
Zillingdofizkoga, / Stampano Beczkom Novom Mefti, pri / Samuel
Mülleru, Varoskom Stamparu Va- / lieti M. D. C. C. XXXIV. (pretisak)

Alojz Jembrih zaslužan je za više pretisaka iz naše, navlastito starije književnosti, a godinama se bavi i temama i problemima gradišćanskohrvatske književnosti, poglavito njezinim vezama s matičnom književnošću. Glede pretisakčke i književnopovijesne poslenosti valja spomenuti pretisak pjesmaricâ Grgura Meki-nića Pythiraeusa iz 1609. i 1611. g., prvih tiskanih knjiga u gradišćanskih Hrvatâ.¹ Taj je pretisak popraćen Jembrihovim akribičnim raščlambama, navlastito s obzirom na jezik i njemačke izvore Meki-nićevih *Duševnih pesam*. Značajan je i Jembrihov tekst *Gradišćanskohrvatski književni jezik između norme i kodifikacije*,² kao i njegovi tekstovi objavljeni na njemačkome jeziku.³

Ovaj nam se put Jembrih obraća prvim otkrićem - *prvim hrvatskim izdanjem* (sada pretiskom) *Rimskog katekizma uopće*⁴ i njegovom raščlambom u književnopovijesnim, jezičnim i komparativnim (s)vezama. Naime, *U Hrvata prvi put je Rimski katekizam objavljen tek 1775. u Veneciji u prijevodu na hrvatski jezik od Josipa Matovića (...). Budući da je Grollov latinski katekizam na gradišćanskohrvatski preveo naš Damšić/Domšić, a latinski je izvornik sastavljen prema smjernicama tridentskog koncila, Damšićevo izdanje mogli bismo smatrati prvim (nap. M. S.) hrvatskim izdanjem Rimskog katekizma uopće*.⁵

Katekizam je specifičan žanr duhovne i neduhovne književnosti. Tek se u

1 Izdavači su toga pretiska Nacionalna i sveučilišna biblioteka iz Zagreba, Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću i Kršćanska sadašnjost iz Zagreba.

2 Književni jezik 1/1986, str. 7-20; A. Jembrih, Hrvatski filološki aspekti, Osijek 1990, str. 301-327.

3 Alojz Jembrih rođen je 1947. g. u Varaždinu. Na Filozofskom fakultetu bečkog Sveučilišta studirao je slavensku filologiju, povijest umjetnosti i filozofiju. Doktorat iz slavenske filologije stekao je 1977. na tom Sveučilištu disertacijom *Antun Vramec in seiner Zeit Beitrag zu älteren serbokroatischen Literaturgeschichte und historischen Dialektologie*. Od 1978. bio je zaposlen u Institutu za filologiju i folkloristiku, najprije u Zavodu za staroslavenski jezik "Svetozar Ritig", a potom u Zavodu za jezik u Zagrebu. Od 1983. profesor je za hrvatski jezik na Ljubljanskom Sveučilištu na Oddelku za slovanske jezike in književnost. Član je mnogih uglednih strukovnih udruga, a napisao je više znanstvenih radova i knjiga.

4 A. Jembrih, *Juraj Damšić...*, str. 27.

novije vrijeme smatra *književnim* žanrom.⁶ To je vrednija raščlamba Alojza Jembriha. On se ne upušta u detekciju žanra, iako je ona relativno nazočna. Njega više zanima porijeklo toga Damšićeva katekizma, pa stoga podastire i mnoge teme s tim djelom u vezi. Pak tako Alojz Jembrih piše o *Kratkoj spravi nauka kršćanskoga - najstarijeg gradišćanskohrvatskog katekizma (Uvod)*,⁷ *Jurju Damšiću (Domšiću)*,⁸ *Celindofu /Cilmdofu*,⁹ gdje je Damšić /Domšić župnikovao, *Jurju Šimatoviću (1724-?)*,¹⁰ koji je možda nešto popravio u Damšićevu katekizmu. U ovome kaputulu držim da je vrijedna pozornosti Jembrihova zamjedba koja glasi: *Moglo bi se postaviti pitanje kako to da se za Domšićev/Damšićev katekizam nije znalo do 1994., iako se jedan primjerak tog djela nalazi u NSB u Zagrebu?*¹¹ Naime, to se pitanje može postaviti i glede djela gradišćanskohrvatskog pisca Karnera, što se čuvaju u tzv. *Metropolitani*, ali je sumnjičavost njegova voditelja "veća" od značenja rukopisa, ne samo toga.

Vrijedno je Jembrihovo poglavlje raščlambe pod naslovom *Kratka sprava nauka kršćanskoga (1744) u kontekstu hrvatskih katekizama*,¹² koje djeluje kao najuži *Zusammenfassung* o "postroju" katekizama u hrvatskoj književnosti i njihovim najosnovnijim značenjima i značajkama. K tome valja pribrojiti Jembrihova poglavlja koja objašnjavaju porijeklo katekizma o kojemu piše. To su ovi kapituli: *Kanizijev i Belarminov katekizam*¹³ i *Adolph Groll i njegova "Rudimenta doctrinae Christianae... 1734"*,¹⁴ u kojemu odjeljku Jembrih otkriva podrijetlo Damšićeva/Domšićeva katekizma. Kapitul *Kratka sprava nauka kršćanskoga - Horvatski šlabikar 1744.*¹⁵ otkriva Jembriha kao vrsna komparativista, jer uspoređuje Damšićev/Domšićev katekizam sa, za gradišćanske Hrvate, specifičnim školskim žanrom, tzv. *šlabikarom*, pa Jembrih zaključuje: *To zapravo znači da je riječ o školskoj knjizi poput početnice iz koje su djeca učila kršćanski nauk, jer osim katekizma i nešto matematike i pjevanja, drugo djeca nisu ni učila. Prema tome, Damšićeva Kratka sprava nauka*

5 Ibid.

6 Usp. (s kritičkim primjedbama) dva teksta koja o tome govore: Guy Boduouille, *Nastanak književne vrste "katekizam"*, Svesci 47/1982, str. 37 i passim; E. Hoško, *Negdašnji hrvatski katekizmi*, 1985. Valja zaviriti i u časopise *Kateheza* i *Katekizam*, i sl., gdje su kontradikcije o žanrovskoj / "žanrovskoj" pripadnosti toliko evidentne da njihova pragmatičnost zaboravlja književnu pragmu.

7 A. Jembrih, o.c., str. 9-15.

8 O.c., str. 16-17.

9 O. c., str. 17-19.

10 O. c., str. 19-22.

11 O. c., str. 20.

12 O. c., str. 22-25.

13 O. c., str. 25-27.

14 O. c., str. 27-30.

15 O. c., str. 30-38.

kršćanskog, *iz kojega su djeca učila, mogao se terminus technicus u narodu zvati šlabikar-početnica o učenju vjerskih istina i molitava.*¹⁶

Nije nevažno ni Jambrihovo navođenje sadržaja Damšićeva/Domšićeva katekizma.¹⁷ Naime upravo struktura sadržaja, a ona govori i o strukturi pristupa materiji, govori o detekciji toga katekizma, odnosno o vremenu i "modnosti" sastavljanja takva štiva, o odstupanjima od matrice i usklađenosti s njome, a u sklopu socioloških, socijetalnih i religijskih uzanci doba kada je Damšić/Domšić radio/prerađivao svoj i gradišćansko-hrvatski katekizam.

Poglavlje *Fonetika i fonološka obilježja*¹⁸ ne dopušta da znanstvena detek-

cija ne bude skončana. K jednu, navodim autora: *Temeljno jezično obilježje* Kratke sprave nauka keršćanskoga, *jesu čakavski oblici u fonetici, fonologiji, i leksiku.*¹⁹ Znanstvenome dijelu tumačenja prvoga (gradišćansko)hrvatskoga katekizma pridružena je i grafijska uputa, kao i (!) tiskarske pogreške u *Kratkoj spravi nauka keršćanskoga.*

Ukratko: U dvjema nam je knjižicama oblika 13,5 x 8 centimetara Alojz Jembrih predstavio *prvi* hrvatski katekizam u pretisku i sa znanstvenim saščlambama. Nadam se da će to biti poticaj za iduće proučavanje toga žanra, i kao književnoga i kao pragmatškoga.

Milorad Stojević